

VIII. Sygdomsformer.

I de 2948 indlagte Tilfælde vil Sygdommens Form ved Patienternes Indlæggelse, hovedsagelig bestemt efter det i Sindssygeanstaltnes aarlige Beretninger til Sundhedskollegiet vedtagne Schema, sees af nedenstaaende

Tabel XXVI.
Sygdomsform ved Indlæggelsen.

	Før Udvidelsen.			Efter Udvidelsen.			Hele Tidsrummet.		
	Md.	Kv.	B. Kj.	Md.	Kv.	B. Kj.	Md.	Kv.	B. Kj.
Mani	160	161	321	290	328	618	450	489	939
Melankoli	109	168	277	304	428	732	413	596	1009
Vanvid	63	49	112	175	123	298	238	172	410
Forvirring (Dementia) . . .	31	19	50	115	92	207	146	111	257
Slevsind (Fatuitas)	12	7	19	87	70	157	99	77	176
Almindelig Parese	25	3	28	58	2	60	83	5	88
Epileptiske	4	"	4	32	15	47	36	15	51
Idioter	"	"	"	3	2	5	3	2	5
Ikke-sindssyge	"	"	"	8	5	13	8	5	13
Ialt	404	407	811	1072	1065	2137	1476	1472	2948

Et flygtigt Blik paa denne Tabel er nok til at bemærke, at de to fortrinsvis primære Former, Manierne og Melankolierne, ere i et langt overvejende Flertal. Omtrent to Trediedele (66 %) af alle de Indlagte have hørt til disse to Klasser. Dette synes at være nok saa højt et Forhold som i Østifternes Anstalt; og det er meget højere end i St. Hans Hospital, hvor Manierne og Melankolierne tilsammen i de sidste 15 Aar paa 2358 Indlæggelser kun have udgjort 1076 eller ikke mere end 45 % af alle de Indlagte. (Da en saa betydelig Forskjel i Angivelserne nok kunde vække Formodning om at være begrundet i afvigende Praxis ved Anstalterne med Hensyn til Diagnosenes Fastsættelse, skal det her bemærkes, at i ovenstaaende Tabel er til de to omhandlede Former ikke blot henført Manierne og Melankolierne i snevrere Forstand, d. v. s. saadanne Tilfælde, hvor Sygdommen under hele sit Forløb beholder Maniens eller Melankoliens væsentlige Karakter uden at gaae over i andre Former, men (med Undtagelse dog af Pa-reserne, der ere opførte som selvstændig Form, uanseet at de sædvanlig indkomme med overvejende maniakalske Symptomer) tillige saadanne, som ved Indlæggelsen alt befandt sig paa Overgangen til Vanvid, Forvirring o. s. v., uden at disse Former endnu vare bestemt udtalte, eller hvor det maniakalske eller melankolske Symptomkomplex efter kortere eller længere Tid viste sig kun at være en interkurrent Episode af en væsentlig kronisk og uheldelig Tilstand. Som Følge heraf præsenterer de fortrinsvis sekundære Former, Vanvidet, Forvirringen og Slevsindet, sig med forholdsmæssig lave Tal, idet Rubrikerne for disse kun indbefatte de Tilfælde, hvor den paagjældende Tilstand allerede ved Indlæggelsen var fuldt udviklet eller i det mindste utvivlsomt tilstede, men derimod ikke dem, hvor den kun kunde siges at staae i mere eller mindre sandsynlig eller nær Udsigt. Men heraf følger da videre, at Tabel XXVI ikke afgiver nogen Maalestok for det indbyrdes Forhold, hvori Sindssygdommenes forskellige Former samtidigt have været repræsenterede i Anstaltens Patientbestand. Da nemlig det langt overvejende Flertal af dem, der udgaae af Anstalten som helbredede, hører til Maniernes og Melankoliernes Klasse, og da de Manier og Melankolier, som ikke helbredes, i Reglen ende med at glide over i de sekundære Former og for en overmaade stor Del forblive i Anstalten Resten af deres Liv, vil Antallet af de sekundære Former stadigt stige, saavel absolut som relativt, medens de primære, om deres absolute Antal end ikke aftager, dog efterhaanden ville komme til at udgjøre en mindre og mindre Brøkdel af hele Patientbestanden. Saaledes ud-

gjorde ved Udgangen af 1877 de maniakalske og melankolske Patienter ved Aarhus tilsammen ikke mere end en Femtedel af Patientbestanden, uagtet der dengang nylig var overført en betydelig Del forældede Tilfælde til Viborg.

Det ovenfor angivne Forhold af samtlige indlagte Manier og Melankolier (66 %) har ikke været ens for begge Kjøen. Af mandlige Patienter har der ialt kun været indlagt 863 eller 58 %, af kvindelige 1085 eller 73 % med disse to Former. Denne ret betydelige Forskjel beroer sandsynligvis, i det mindste for en meget stor Del, paa, at de primære maniakalske og melankolske Tilstande i det Hele ere tilbøjelige til at holde sig i længere Tid hos Kvinderne end hos Mændene, før de gaae over i de sekundære, uhelbredelige Former. En anden ret iøjnefaldende Forskjel mellem Kjønnene udviser Tabel XXVI, idet der blandt de mandlige Patienter er indlagt flere Manier end Melankolier (450 : 413), og omvendt blandt de kvindelige flere Melankolier end Manier (596 : 489).

Blandt Manierne var der 91 mandlige og 105 kvindelige (henholdsvis 20,2 og 21,4 %), blandt Melankolierne derimod kun 27 mandlige og 21 kvindelige (henholdsvis 6,5 og 3,5 %), der maatte betragtes som Anfald af en periodisk Sygdom. De maniakalske Anfald vare fordelte paa 43 Mænd og 45 Kvinder, de melankolske paa 17 Mænd og 15 Kvinder. Det sees heraf, at de periodiske Sindssygdomme ere langt tilbøjeligere til at optræde med maniakalske end med melankolske Symptomer.

Det vilde være af Interesse, om det lod sig eftervise, at de afvigende Livsforhold, der i mange Henseender ere givne med den forskjellige Hjemstavn, betinge væsentlige Forskjelligheder med Hensyn til den Form, under hvilken Sindssygdommene optræder, hvorved det da fornemmelig er de primære Former, Manierne og Melankolierne, der maa komme i Betragtning.

Der viser sig nu først følgende Forhold, eftersom Patienterne have hørt hjemme i Jylland eller andetsteds:

	fra Jylland		andetsteds fra			
Mani . . .	398 Md.,	454 Kv.,	tils. 852	52 Md., 35 Kv.,	tils. 87	
Melankoli . .	363 —	540 —	— 903	50 — 56 —	— 106	
	761 Md., 994 Kv.,		tils. 1755	102 Md., 91 Kv.,		tils. 193

eller, udtrykt i Procenter af begge primære Former tilsammen blandt hvert Kjøen:

	fra Jylland			andetsteds fra		
	Md.	Kv.	B.Kj.	Md.	Kv.	B.Kj.
Mani . . .	52,3 %	45,6 %	48,5 %	50,9 %	38,5 %	45,0 %
Melankoli . .	47,7 -	54,4 -	51,5 -	49,1 -	61,5 -	54,9 -

Den Overvægt, som Tabel XXVI udviser af Manier blandt de mandlige Patienter, skyldes udelukkende Jyderne, hvorimod Ikke-Jyderne have en uforholdsmæssig stor Andel i Melankoliernes Overvægt blandt de kvindelige. Da de Patienter, som ikke vedkomme Jylland, nu heller ikke kunne siges at repræsentere Forholdet i nogen bestemt Del af Landet, ville vi i det Følgende ganske udskyde dem og alene holde os til Jyderne.

Undersøge vi da Forholdet mellem de primære Tilfælde fra Kjøbstæderne og fra Landet, støde vi paa ikke ganske ubetydelige Forskjelligheder i disse to Klasser. Der har nemlig af jyske Patienter ialt været optaget:

	fra Kjøbstæderne			fra Landet		
	Md.	Kv.	B.Kj.	Md.	Kv.	B.Kj.
Manier . . .	105	166	271	293	288	581
Melankolier .	69	155	224	294	385	679
	174	321	495	587	673	1260

ell. procentvis

Manier . . .	60,3 %	51,7 %	54,7 %	49,9 %	42,7 %	46,1 %
Melankolier .	39,6 -	48,2 -	45,2 -	50,0 -	57,2 -	53,8 -

Blandt Kjøbstadpatienterne, begge Kjøen tilsammentagne, have altsaa de maniakalske haft en ret betydelig Overvægt over de melankolske (10,5 %). Blandt Patienterne fra Landet har Forholdet derimod været omvendt: her have Melankolierne Overvægten hos begge Kjøen tilsammen, men i mindre Grad, kun med 7,7 %. Betragte vi Forholdet hos hvert Kjøen for sig, have Manierne en meget betydelig Overvægt (20,7 %) over Melankolierne blandt de mandlige Patienter fra Kjøbstæderne, medens begge Former have været lige talrige blandt Mændene fra Landet. Ogsaa blandt de kvindelige Patienter fra Kjøbstæderne ere Manierne i en mindre Overvægt (3,5 %), hvorimod den kvindelige Landbefolkning har leveret 14,5 % flere Melankolier end Manier. Disse Tal synes unægtelig at antyde, at Kjøbstadlivet fortrinsvis disponerer til de maniakalske Former, Forholdene paa Landet,

i det mindste for Kvindekjønnets Vedkommende, fornemmelig til de melankolske.

Jylland har imidlertid saa betydelig en Udstrækning, det frembyder med Hensyn til Klima, Frugtbarhed og mange andre Forhold, der mere eller mindre paavirke Befolkningens Livsvilkaar, saa store Forskjelligheder; og navnlig er Landbefolkningens Karakter saa langt fra at være den samme i Provindsens forskjellige Egne, at det ikke vilde være forunderligt, om disse Ejendommeligheder afspejlede sig i de Former, hvorunder Sindssygdommene optræde blandt de jydsk Patienter, i det mindste udenfor Kjøbstadbefolkningen. Vi ville derfor undersøge, hvorledes Forholdet stiller sig i denne Henseende, og give i dette Øjemed nedenstaaende Udsigt over de primære Formers Forekomst blandt de Patienter, der have været indlagte af Landbefolkningen i hvert af de jydsk Amter:

	Amt	Manier.			Melankolier.		
		33 Md.,	26 Kv.,	tils. 59	19 Md.,	11 Kv.,	tils. 30
Hjørring	-	19	20	- 39	24	22	- 46
Thisted	-	21	21	- 42	22	18	- 40
Aalborg	-	28	32	- 60	38	48	- 86
Viborg	-	40	58	- 98	39	78	- 117
Randers	-	44	30	- 74	24	36	- 60
Aarhus	-	34	23	- 57	31	38	- 69
Skanderborg	-	29	30	- 59	46	56	- 102
Vejle	-	21	25	- 46	27	46	- 73
Ringkjøbing	-	24	23	- 47	24	32	- 56
Ribe	-	24	23	- 47	24	32	- 56
		293 Md., 288 Kv., tils. 581			294 Md., 385 Kv., tils. 679		

Det fremgaaer heraf, at blandt begge Kjøen tilsammen have de maniakalske Patienter kun havt Overvægt over de melankolske i Hjørring, Aalborg og Aarhus Amter, hvorimod de øvrige syv Amter alle have indlagt flere Melankolier end Manier. Den største Overvægt af Manier har fundet Sted blandt Patienterne fra Hjørring Amt, der har havt dobbelt saa mange maniakalske som melankolske (59 mod 30). I Aarhus Amt er Maniernes Overvægt langt mindre (74 mod 60 eller 55 % mod 45 %), og i det samlede Aalborg Amt er den rigtignok næsten forsvindende (42 mod 40); men i den mindre Del af Amtet, som ligger Nord for Limfjorden, Kjær Fierred, der tilligemed Hjørring Amt udgjør det saakaldte Vendsyssel, er Forholdet ganske

anderledes end i den større Del Sønden for Fjorden. Det førstnævnte Distrikt har flest Manier (13 mod 3 Melankolier); det sidstnævnte flest Melankolier (37 mod 29 Manier). Hele Vendsyssel, den østlige Del af det nordenfjordske Jylland, har altsaa indlagt 72 Manier (39 mandlige, 33 kvindelige) mod ikkun 33 Melankolier (22 mandlige, 11 kvindelige), saa at over to Trediedele (68,5 %) af de primære Tilfælde fra Landbefolkningen i denne Del af Landet har været Manier, og mindre end en Trediedel (31,4 %) Melankolier, — et Forhold, som stiller Vendsyssel i en temmelig skarp Modsætning til hele det øvrige Jylland, hvorfra samtlige Manier blandt Landbefolkningen kun have udgjort 44,5 % af de primære Former, Melankolierne 55,4 %. Men naar Vendelboerne saaledes vel maa antages for særligt anlagte til at arbejde deres Sindssygdomme ud i maniakalske Former, saa gjælder dette ikke blot med Hensyn til Maniernes Hyppighed iblandt dem i Forhold til Melankolierne, men ogsaa med Hensyn til de maniakalske Affekters Energi og Symptomernes Intensitet i det Hele. Naar Vendelboen bliver maniakalsk, er der gjerne Alvor paa Bunden. Han er sjældent gemytlig og jovial, overstrømmende af Glæde og rede til at omfavne al Verden, men vredladden, heftig, opfarende og dominerende, overtræffer de fleste andre Manier i Voldsomhed og Glubskhed, og frembyder ofte et Totalbillede af overmodig Kraft, Bestemthed og Trods, som uvilkaarligt henleder Tanken paa den aktive og energiske Rolle, Vendelboerne i urolige Tider nu og da have spillet i Historien, og som gjør det forstaaeligt, at der endnu i vort Aarhundrede har kunnet finde en Begivenhed Sted i Vendsyssel, som da en stor Del af Befolkningen ved Midten af Trediverne paatog sig at raade Bod paa Følgerne af en slap Justits ved en Selvtægt i det Store, hvorunder Deltagerne lode sig henrive til Voldsomheder, der gik langt ud over det tilsigtede Maal og endte med Drab og Domfældelser i Hobetal. — Men allerede i de Vendsyssel nærmest begrænsende Distrikter, Thy og den søndenfjordske Del af Aalborg Amt, synes Manierne at blive mindre intense, medens Melankolierne tillige komme i Overvægt; og i det Hele kunne disse sidste fortrinsvis siges at høre hjemme i de flade, skovløse, af Vesterhavet begrænsede Egne i Jyllands vestlige Halvdel, som i Forhold have leveret færre Manier end Østkysten.

Iøvrigt fortjener det Opmærksomhed, at Forholdet mellem Manier og Melankolier paa enkelte Strøg af Landet har vexlet ikke lidet i Aarenes Løb. I Vendsyssel har dette just ikke været Tilfældet, men Vejle Amt f. Ex. havde i den første Halvdel af det Tidsrum, hvormed

vi her beskæftige os, Overvægt af Manier, indtil i den sidste halv Snes Aar eller noget længere, da Melankolierne bleve saa talrige, at dette Amt nu er det, som i det hele 25aarige Tidsrum har udvist størst Overvægt af Melankolier (64 % mod 46 % Manier). Sammenstiller man alle de jydskke Manier og Melankolier af Kjøbstad- og Landbefolkning tilsammen efter 5aarige Perioder, har der været indlagt

$\frac{1}{9}$ 1852 t.	$\frac{21}{12}$ 1857	. .	143	Manier,	116	Melank.
1858	— 1862	. .	187	—	157	—
1863	— 1867	. .	181	—	204	—
1868	— 1872	. .	165	—	216	—
1873	— 1877	. .	176	—	210	—
			852 Manier, 903 Melank.			

I de første 10 Aar har der altsaa været indlagt flest Manier (330 mod 273 Melankolier), medens begge Former ere tiltagne i Antal, omtrent i lige Forhold: i de næste 10 Aar have Melankolierne været i Flertallet (420 mod 346 Manier) under en stadig Synken af Maniernes og Stigen af Melankoliernes Antal. I de sidste 5 Aar endelig have Manierne igjen været i Tiltagende og Melankolierne i Aftagende, begge Dele dog kun i ringe Grad. I det Hele taget spores der siden 1862 en gradvis Aftagen af Manierne og samtidigt en forholdsvis stærkere Tiltagen af Melankolierne, ret som om Sindssygdømmene blandt den jydskke Befolkning efterhaanden vare blevne mere tilbøjelige til at antage depressive fremfor expansive Former. Det er vanskeligt at forklare sig Grunden hertil. I den Forandring af Planen for Anstaltens Virksomhed, som fandt Sted ved Udvidelsen i 1861, da den ogsaa begyndte at optage Uhelbredelige, kan den ikke være at søge, thi derved kunde Forholdet mellem de primære og sekundære Former nok forandres, men ikke det indbyrdes Forhold mellem Manier og Melankolier, hvis Adgang til Optagelse ikke forandrede ved Udvidelsen. Snarere kunde man tænke paa de umiddelbare og middelbare Virkninger af den sidste slesvigske Krig; og for Kvindernes Vedkommende er det ogsaa netop fra det første Aar efter Krigen, at Melankolierne ere tiltagne i et meget iøjnefaldende Forhold (fra 1865 til 1869 optoges der hvert Aar mindst dobbelt saa mange kvindelige Melankolier som Manier), men blandt de mandlige Patienter begynder en kjendelig Stigen af Melankolierne først et Par Aar senere. Antallet af de Tilfælde, i hvilke det med nogenlunde Sikkerhed kunde eftervises, at Krigsbegivenhederne direkte eller indirekte havde haft væsentlig Ind-

flydelse paa Sygdommens Phænomener, er heller ikke stort, og det er desuden en Erfaring, som blandt andet ogsaa er konstateret i Frankrig under og efter den sidste tyske Krig, at slige Kalamiteter, der i det Hele synes at maatte virke deprimerende paa Befolkningen, just ikke fortrinsvis paatrykke de Sindssygdomme, der udvikle sig under deres Indflydelse, en tilsvarende Karakter.

Vi ville nu undersøge, hvorvidt det foreliggende Materiale taler for, at Alderen udøver nogen Indflydelse med Hensyn til den Form, hvorunder de primære Sindssygdomme optræde, og udskyde da af samtlige 939 Manier og 1009 Melankolier (Tab. XXVI) alle de Tilfælde, i hvilke Anfaldets Begyndelse ikke med Sikkerhed lader sig henføre til en bestemt Aldersklasse, hvorved vi endnu beholde et til denne Undersøgelse brugeligt Antal af 1731 Tilfælde (841 Manier og 890 Melankolier), der hos hvert Kjøen have været fordelt paa de enkelte Aldersklasser, saaledes som det vil sees af nedenstaaende

Tabel XXVII.

Maniernes og Melankoliernes Fordeling efter Alderen.

	Manier.			Melankolier.		
	Md.	Kv.	Begge Kjøen.	Md.	Kv.	Begge Kjøen.
Indtil 15 Aar	9	5	14 o: 1,6 %	4	1	5 o: 0,5 %
16—20 -	52	49	101 - 12,0 -	44	24	68 - 7,6 -
21—25 -	68	81	149 - 17,7 -	63	57	120 - 13,4 -
26—30 -	46	50	96 - 11,4 -	70	68	138 - 15,5 -
31—35 -	41	63	104 - 12,3 -	52	33	135 - 15,1 -
36—40 -	38	54	92 - 10,9 -	44	78	122 - 13,7 -
41—45 -	39	48	87 - 10,3 -	28	66	94 - 10,5 -
46—50 -	30	31	61 - 7,2 -	26	46	72 - 8,0 -
51—55 -	36	17	53 - 6,3 -	23	35	58 - 6,6 -
56—60 -	18	14	32 - 3,8 -	8	29	37 - 4,1 -
61—65 -	11	14	25 - 2,9 -	7	19	26 - 2,9 -
66—70 -	6	8	14 - 1,6 -	3	9	12 - 1,3 -
over 70 -	3	10	13 - 1,5 -	.	3	3 - 0,3 -
Ialt . .	397	444	841	372	518	890

Betragte vi nu her først Forholdet hos begge Kjønne tilsammen, viser det sig da, at Manierne i det Hele have været hyppigere i de yngste Aldersklasser. I den ganske unge Alder, indtil det fyldte 15de Aar, kommer der saaledes allerede fuldt 3 Gange saa mange Manier som Melankolier (over $1\frac{1}{2}$ % af samtlige Manier mod netop $\frac{1}{2}$ % af alle Melankolierne), — indtil det 20de Aar er Forholdet omtrent som 5 : 3 (13,6 % mod 8,1 %), — og indtil det fyldte 25de Aar er der endnu næsten optraadt en halv Gang saamange Manier som Melankolier (31,3 % mod 21,5 %). Derimod er Forholdet omvendt i den næste Livsperiode fra det 26de til det 40de Aar: her finde vi kun 34,6 % af Manierne, men 44,3 % af Melankolierne; og i Aarrækken efter 40Aars Alderen bliver Forholdet i alle Klasser tilsammen aldeles lige (33,6 % mod 33,6 %); dog synes de ældste Klasser, efter det 65de Aar, igjen at være mere hjem søgte af Manien end af Melankolien (3,1 % mod 1,6 %).

Medens de maniakalske Former saaledes i det Hele have været fremherskende i Udviklingsaarene og den yngre Alder, og de melankolske i de fuldt udviklede og kraftigste Aar, er det speciellere Forhold ikke ganske ens for begge Kjen. Blandt de mandlige Patienter er Maniernes Overvægt over Melankolierne indtil 25Aars Alderen ikke nær saa stor som blandt de kvindelige: den udgjør kun halvtredie Procent, da de mandlige Manier og Melankolier i denne Livsperiode henholdsvis have udgjort 32,3 og 29,8 % af de tilsvarende Totalantal, hvorimod der blandt Kvinderne kun er forekommet en eneste Melankoli før efter det 15de Aar, og i hele Livsperioden indtil det fyldte 25de Aar 30,3 % af alle Manierne, mod 15,8 % af alle Melankolierne, altsaa næsten dobbelt saa mange. Derimod er Melankoliernes Overvægt i Aldersklasserne fra det 26de til det 40de Aar større blandt de mandlige Patienter (44,6 % mod 31,3 % af Manierne) end blandt de kvindelige (44,2 % mod 37,4 % af Manierne; og endelig bliver Forholdet omvendt gennem alle Aldersklasserne efter det 40de Aar, saaledes at Manierne igjen faae Overvægt blandt Mændene med 36,0 % mod 25,5 % af Melankolierne, altsaa i et højere Forhold end i Ungdommen, medens Melankolierne vedblive at være i Flertallet blandt Kvinderne med 39,9 % mod 31,7 % af Manierne.

Af de øvrige Former skulle vi endnu kun opholde os noget nærmere ved Pareserne og Epilepsierne.

Den almindelige progressive Parese har efter Tab. XXVI ialt givet 88 Indlæggelser (83 mandlige, 5 kvindelige). Af disse vare 3 fra Kjøbenhavn, 4 fra Østifterne og 8 fra Udlandet, alle af Mandkjønnet. Fra selve Jylland er Indlæggelsernes Antal altsaa ikkun 73 (68 mandlige, 5 kvindelige), hvilket udgjør 2,7 % af samtlige 2626 Indlæggelser fra Jylland (5,2 % af de 1303 mandlige og 0,87 % af de 1323 kvindelige). Blandt Mændene er der imidlertid 6 Gjenindlæggelser, saa at Persontallet af de jyske Paretikere kun har været 62 Mænd, 5 Kvinder, ialt 67, et Antal som fordelt paa et Tidsrum af $25\frac{1}{3}$ Aar ikke udgjør mere end 2,6 om Aaret. Dette Forhold er vistnok at ansee for temmelig lavt, selv om de ikke-jydske Patienter regnes med, hvorved det aarlige Gjennemsnit stiger til 3,5. Det er lavere end i Vordingborg, hvorfra der rigtignok ingen anføres før Udvidelsen, men hvor Beretningerne for Aarene siden 1872 incl. udvise 31 Pareser, altsaa 5 om Aaret, og det kan aldeles ikke maale sig med St. Hans Hospital, hvor der i de sidste 15 Aar har været optaget 264 Paretikere, d. v. s. 17,6 i aarligt Gjennemsnit. At en saa betydelig Forskjel staaer i væsentlig Forbindelse med, at den jyske Anstalt modtager sine Patienter saa godt som udelukkende fra en Provindsbefolkning, St. Hans Hospital sine fra Hovedstaden, maa ansees for afgjort, hvad man saa iøvrigt mener om Paresens Ætiologi: derimod maa det vel nærmest tilskrives det mindre Antal, som ikke har kunnet udjevne Tilfældighederne, at Kvindekjønnen er endnu sparsommere repræsenteret blandt Pareserne ved Aarhus (1 : 17) end i de fleste andre Anstalter, hvorfra Angivelser haves (paa St. Hans Hospital 1 : 6).

De jyske Paretikeres Fordeling paa Kjøbstad- og Landbefolkningen var følgende:

fra Kjøbstæderne	43 Md.,	3 Kv.,	tils. 46 o.	68,6 %
—	—	19 —	2 —	— 21 o. 31,3 —

Kjøbstadbefolkningen i Jylland har følgelig leveret over dobbelt saa mange Pareser som Landbefolkningen, uagtet denne er omtrent 6 Gange saa talrig som hin; og over Halvdelen af de paretiske Kjøbstadpatienter (23) hørte hjemme i de tre største Byer, Aarhus, Aalborg og Randers, uagtet den samlede Folkemængde i disse ikke udgjør meget over Trediedelen af hele den jyske Kjøbstadbefolkning.

Det bekræfter sig altsaa ogsaa her, at Sygdommen fornemmelig har hjemme i Byerne, især i de større, og er forholdsvis sjelden paa Landet. Der var blandt de jyske Paretikere heller ikke mere end 7 mandlige og 2 kvindelige, som hørte til den egentlige Bondestand; højst 17 lode sig henføre til de dannede Klasser (deraf 8 med lærd Dannelse), og af de øvrige 41 hørte omtrent 30 til Middelstanden, Resten til de laveste Lag af Befolkningen.

Alderen ved Sygdommens Begyndelse var hos alle Paretikerne (med Fradrag af Gjenindlæggelserne 82 i Tallet), som følger:

20-30 Aar hos	4 Md.,	» Kv.,	tils.	4 o.	4,8 %
31-40 — —	29 —	2 —	—	31 o.	37,8 —
41-50 — —	31 —	3 —	—	34 o.	41,4 —
51-60 — —	12 —	» —	—	12 o.	14,6 —
over 60 — —	1 —	» —	—	1 o.	1,2 —
77 Md., 5 Kv., tils. 82.					

Sammenholdes disse Tal med den Tabel over Aldersforholdene efter forskellige Forfatteres Angivelser hos et Antal af 1066 Paretikere, som er meddelt af Jespersen*), vil der blandt den jyske Anstalts Paretikere findes et højere Procentforhold, saavel i Aldersklasserne indtil det 40de Aar (42,6 % mod 39,2 %), som i Decenniet 40-50 (41,4 % mod 37,6 %), men et betydeligt lavere i de ældre Klasser efter det 50de Aar (15,8 % mod 23,1 %).

Med Hensyn til Ægttestandsforholdet vare de 82 Paretikere saaledes fordelte:

Ugifte . .	16 Md.,	» Kv.,	tils.	16
Gifte . .	56 —	4 —	—	60
Fraskilte .	1 —	» —	—	1
Enkestand	4 —	1 —	—	5
77 Md., 5 Kv., tils. 82				

Der viser sig her en meget stor Afgang fra det Forhold, som efter Tab. XV (S. 54) finder Sted blandt Patienterne i det Hele, idet lidt over 4 Femtedele (80,5 %) af alle Paretikerne vare eller havde været gifte, medens dette ikke engang er Tilfældet med Halvdelen af

*) C. M. Jespersen: Skyldes den almindelige fremskridende Parese Syphilis? Kbh. 1874. S. 167.

samtliges Behandlede. At der slet ingen Ugifte har været blandt de kvindelige Paretikere, er ved det ringe Antal af disse naturligvis kun en intetsigende Tilfældighed; men blandt Mændene alene udgjøre de Gifte og forhen Gifte endnu 79,2 %, et Forhold der er mere end dobbelt saa højt som blandt alle de mandlige Patienter, af hvilke kun 38,3 % vare eller havde været gifte. Dette beroer nu ganske vist for en stor Del paa at Paresen optræder saa sjældent før efter det 30te Aar. Men Forholdet af Gifte o. s. v. synes at være ikke ganske lidt højere end paa St. Hans Hospital, hvor Jespersen blandt 123 mandlige Paretikere kun har havt 88 Gifte eller ikke mere end 71,5 %*), og denne Omstændighed taler i det mindste ikke for Rigtigheden af den Paastand om Paresens forholdsvis hyppigere Forekomst hos Ugifte end hos Gifte, hvormed denne Forfatter blandt andet søger at støtte sin Theori om Sygdommens konstante Udspring fra Syphilis. Naar derimod samme Forfatter**) har fundet »Arvelighed« hos et forholdsvis mindre Antal af mandlige Paretikere end af mandlige Sindssyge overhovedet (27,43 % mod 34,69 %), saa er dette en lagtagelse, hvis Rigtighed bekræftes af Stoffet fra den jyske Anstalt. Her var nemlig Familiedisposition til Sindssygdom ikke eftervist hos mere end 29 af de 77 mandlige og 1 af de 5 kvindelige Pareser, eller for de mandliges Vedkommende alene kun hos 37,66 %, medens Procentforholdet af Familiedispositionen hos samtlige sindssyge Mænd var 50,12 (se Tab. XXIII, S. 104).

At Paresen saaledes mindre ofte synes at være afhængig af en nedarvet Disposition end de øvrige Sindssygdomme, er en Omstændighed, som nok kunde staae i Forbindelse med særegne Forhold i ætiologisk Henseende og altsaa nærmest tages til Indtægt for den Theori om dens specifikke Natur, som i de sidste 10 til 15 Aar har faaet temmelig mange Tilhængere i de nordlige Lande, medens den ikke i samme Grad har kunnet vinde Indpas hos vore sydlige Naboer. Det Bidrag Anstalten ved Aarhus kan yde til Afgjørelsen af dette Spørgsmaal kan imidlertid ikke tjene til Støtte for den Mening, at Paresen i alle Tilfælde er af syphilitisk Oprindelse, hvorvel det noksom godtgjør, at den meget ofte er det. Blandt samtlige 82 Patienter var der nemlig kun eftervist konstitutionel Syphilis hos 21 Mænd og 2 Kvinder (ialt hos 27,9 %), medens Jespersen har fundet den

*) Ssteds. S. 194.

**) Ssteds. S. 203.

hos 77,2 % af alle hans Patienter, altsaa henimod 3 Gange saa ofte, og ikke synes at betvivle dens Tilstedeværelse hos de 22,8 %, hvor det ikke er lykket ham at opdage den*). Vel har der blandt Paretikerne ved Aarhus endnu været 14 som ikke kunde oplyses at have haft konstitutionelle Tilfælde, men som dog vare mere eller mindre mistænkelige i denne Henseende, idet de dels vedgik primære, veneriske Affektioner, dels vidstes at have debaucheret stærkt in Venere; men skjøndt nu adskillige af disse maaskee virkelig have været syphilitiske (om dem alle kan det dog ikke med Rimelighed antages), kan Antallet af de syphilitiske Paretikere i Anstalten ved Aarhus alligevel langt fra anslaaes til Halvdelen, end sige til over tre Fjerdedele. Og maa det end indrømmes, at Undersøgelsen paa dette Punkt i de første 10 til 12 Aar af Anstaltens Bestaaen kan have været mindre omhyggelig end senere, efterat Spørgsmaalet var kommet paa Dagsordenen**), saa turde den paa den anden Side være mere uholdt af det eksklusive Syn paa dette ene Forhold, som sikkert har forført Jespersen til altfor vidtgaende Slutninger i hans for Resten saa for tjenstlige Arbejde.

Er Paresen kun forholdsvis sjældent forekommet i den jyske Anstalt, saa har der heller ikke været ret mange Epileptikere til Behandling. Af disse har Tabel XXVI (S. 130) nemlig ialt kun 51 (36 Md., 15 Kv.). 3 af Mændene vare imidlertid ikke fra Jylland, og da 3 mandlige Patienter og 1 kvindelig (alle hjemmehørende paa Halvøen) have været indlagte 2 Gange, har det hele Antal af jyske Epileptikere ikkun været 30 Mænd og 14 Kvinder, ialt 44. Af disse vare igjen 4 Mænd indkomme før Udvidelsen i 1861, medens epileptiske Sindssyge endnu ikke vare berettigede til Optagelsen, saa at det noget over 16aarige Tidsrum siden Adgangen ogsaa blev aabnet for disse Patienter, kun har leveret 26 mandlige og 14 kvindelige Epileptikere, ialt 40 eller i Gjennemsnit 2,5 om Aaret, fra selve Jylland. Dette

*) P. anf. St. S. 149—153.

**) I denne Henseende skal dog oplyses, at i den anførte første Aarrække fandtes der 9 syphilitiske Paretikere blandt 40, i det senere Tidsrum 14 blandt 48. Forholdet er omtrent som 3 : 4 og Forskjellen altsaa ikke særdeles stor.

Antal tyder ikke paa nogen særdeles stor Hyppighed af denne Sygdom i Jylland: det er ikke halv saa stort som paa St. Hans Hospital, hvor man i de sidste 15 Aar har havt 87 Epileptikere eller næsten 6 i aarligt Gjennemsnit. Det er ogsaa ret paafaldende, at medens Epilepsien ellers sædvanligt angives at være hyppigst hos Kvindeskjønnet (ogsaa paa St. Hans Hospital var der 50 Kvinder mod 37 Mænd) synes Forholdet omvendt i Jylland, hvorfra de mandlige Epileptikere næsten vare dobbelt saa talrige som de kvindelige.

Af de jyske Epileptikere hørte 7 (6 mdl., 1 kvd.) til Kjøbstadbeholdningen, alle fra Byer med under 4000 Indbyggere: Resten var temmelig ulige fordelt paa Landbeholdningen, nemlig:

fra Hjørring Amt	1 Md.,	1 Kv.,	tils.	2
— Thisted	— 1	— " —	—	1
— Aalborg	— 3	— " —	—	3
— Viborg	— 3	— 2	—	5
— Randers	— 6	— " —	—	6
— Aarhus	— 1	— 1	—	2
— Skanderb.	— " —	— 4	—	4
— Vejle	— 7	— 3	—	10
— Ringkjøb.	— 2	— " —	—	2
— Ribe	— " —	— 2	—	2
ialt 24 Md., 13 Kv.,				tils. 37

Af samtlige 47 Epileptikere vare 7 Mænd og 1 Kvinde gift, 2 Mænd og 1 Kvinde separerede, de øvrige 24 Mænd og 12 Kvinder ugifte.

Fremdeles var Alderen ved Epileptikernes første Optagelse i Anstalten følgende:

Indtil 15 Aar hos	2 Md.,	" Kv.,	tils.	2
16-20	— 5	— " —	—	5
21-25	— 6	— 4	—	10
26-30	— 7	— 3	—	10
31-35	— 5	— 3	—	8
36-40	— 2	— 1	—	3
41-45	— 4	— 1	—	5
46-50	— 2	— 2	—	4
33 Md., 14 Kv.,				tils. 47

Epilepsien havde endvidere udviklet sig i følgende Alder:

fra	1-5te	Aar	hos	2	Md.,	2	Kv.,	tils.	4
—	6-10de	—	—	7	—	4	—	—	11
—	11-15de	—	—	6	—	3	—	—	9
—	16-20de	—	—	8	—	3	—	—	11
—	20-25de	—	—	4	—	"	—	—	4
—	26-30te	—	—	2	—	1	—	—	3
	i 37te	—	—	1	—	"	—	—	1
	i 46de	—	—	"	—	1	—	—	1
Uvist	naar	—	—	3	—	"	—	—	3
									33 Md., 14 Kv., tils. 47

og havde ved Indlæggelsen været:

Indtil	1	Aar	hos	2	Md.,	"	Kv.,	tils.	2
	2-5	—	—	10	—	1	—	—	11
	5-10	—	—	6	—	3	—	—	9
	10-15	—	—	4	—	1	—	—	5
	15-20	—	—	2	—	3	—	—	5
	20-30	—	—	5	—	5	—	—	10
	30-40	—	—	4	—	1	—	—	5
									33 Md., 14 Kv., tils. 47

I Tabel XXVI finder man 8 Mænd og 5 Kvinder, ialt 13 Personer, opførte som »ikke sindssyge«. Med Undtagelse af en hysterisk Dame, som ved en af ulykkelige huslige Forhold foranlediget exalteret Adfærd havde paadraget sig et Skin af Sindsforvirring, vare de øvrige alle indlagte af Øvrigheden til Observation. 2 Mænd og 3 Kvinder, alle under Tiltale for Tyveri, befandtes at være Simulant. Blandt de øvrige 7 var der blevet Spørgsmaal om Utilregnelighed, hos 2 Mænd paa Grund af Voldsomheder, som det viste sig at den ene havde begaaet i Hidsighed, og den anden i en lettere Beruselse, hos 1 Mand formedelst uforskammet og injurierende Adfærd mod en Dommer, hos 1 Mand i Anledning af urigtige Forklaringer for Retten, hos 1 Mand (Indbrud med Mord og Brandstiftelse) og 1 Kvinde (Brandstiftelse med Tab af Menneskeliv) uden anden Grund

end Forbrydernes atroce Beskaffenhed, og endelig hos 1 Mand, der 9 Aar tilbage i Tiden havde haft et forlængst overstaaet maniakalsk Anfald, og nu af politisk Fanatisme havde gjort sig skyldig i Majestætsfornærmelse. Ingen af disse 7 udgav sig for sindssyg, og ingen af dem kunde heller erkjendes for at være det.

Vi komme her ind paa en Klasse Patienter, som vel ikke har nogen Plads i Systemet, men som det dog baade er af Interesse og praktisk Betydning at betragte for sig, nemlig de saakaldte forbryderske Sindssyge, hvis Modtagelse i de almindelige Anstalter det ansees for ønskeligt at kunne undgaae, saavel af Hensyn til de øvrige Patienter og de indre Forhold i Anstalten, som til de endnu gængse Fordomme mod Opholdet i denne, uagtet man vistnok har været tilbøjelig til noget at overvurdere Ulemperne ved at behandle dem sammen med andre, naar ellers Anstalten er af passende Størrelse. Nedenstaaende viser deres Forekomst i Anstalten ved Aarhus.

Tabel XXVIII.

Forbryderske Sindssyge.

Forbrydelserne.	I. Sindssyge, som ere blevne Forbrydere.			II. Forbrydere, som ere blevne sindssyge.			Tilsammen.		
	Md.	Kv.	B. Kj.	Md.	Kv.	B. Kj.	Md.	Kv.	B. Kj.
Drab af Børn	5	1	6	"	"	"	5	1	6
Drab af Voxne	7	"	7	2	"	2	9	"	9
Attenteret Drab	1	"	1	"	"	"	1	"	1
Fostermord	"	1	1	"	1	1	"	2	2
Selvtægt, Vold o. desl.	5	"	5	"	"	"	5	"	5
Uterligt Forhold.	1	"	1	"	"	"	1	"	1
Brandstiftelse	10	3	13	1	"	1	11	3	14
Tyveri	5	"	5	8	1	9	13	1	14
Falsk	"	"	"	1	"	1	1	"	1
Ialt	34	5	39	12	2	14	46	7	53

Disse Patienter danne imidlertid to forskellige Grupper, idet de enten ere Sindssyge, hvis Sygdom har foranlediget Handlinger som komme ind under Kriminalloven, eller Forbrydere som først ere blevne sindssyge under den retslige Undersøgelse eller under Straffetiden. Der har i Aarenes Løb været indlagt 53 af dem, og med Undtagelse af en sjællandsk Bondekari, der blev maniakalsk, medens han sad i Varetægtsarrest i Slagelse i Anledning af et Tyveri, vare alle disse Patienter fra Jylland. Af samtlige herfra indlagte 2147 Personer kom altsaa 2,4 % (4,2 % af de 1067 mandlige og 0,6 % af de 1080 kvindelige) ind under denne Klasse. Forholdet synes ikke at kunne ansees for højt: det udgjør kun omtrent 2 i aarligt Gjennemsnit.

Adskillelsen mellem Patienterne i Tabellens 1ste og 2den Kolonne er ikke af nogen uvæsentlig Natur. I 1ste Kolonne ere Forbrydelserne utilregnelige, og skyldes ofte alene den Omstændighed, at man har miskjendt den sygelige Beskaffenhed af Patientens Tilstand eller af andre Aarsager undladt i Tide at faae ham under Behandling. Vel er han ofte saa farlig for den personlige eller Ejendoms-sikkerheden, at Samfundet skylder sig selv at berøve ham Friheden; men hvor oprørende hans Gjerning end kan være for den sunde Følelse, udspringer den dog fra en pathologisk Kilde, lige saa vel som de uskadelige Ufornuftigheder, hvortil de Sindssyge kunne hengive sig, og vedrører ikke med Nødvendighed hans Moralitet. Sindssygdommen er det Væsentlige, Ugjærningen den mere tilfældige Yttring af denne. Anderledes med Patienterne i den 2den Kolonne. Her er det virkelige Forbrydere man har med at gjøre; Sindssygdommen er det mere Tilfældige, der ikke saaledes som hos hine kan neutralisere Forbrydelsen og dække den Plet, som denne har sat paa Karakteren og den borgerlige Ære; og det kan saaledes ikke siges at være ganske uberettiget, naar disse Patienters Sammenblanding med andre vækker Anstød hos de Familier, som maa sende deres Nærmeste til en Anstalt. Dette gjælder dog mest om de dannede Klasser: det er ret paa-faldende, hvor lidet Patienterne af Almuen i Reglen synes at bekymre sig om Sligt.

Det er iøvrigt ikke uden Interesse at see, hvor faa disse virkelige Forbrydere ere i Sammenligning med Patienterne i 1ste Kolonne, og hvor forskelligt Forholdene i det Hele stille sig i disse to Grupper. I den 1ste Kolonne træffe vi Forbrydelser af alle Slags, baade større og mindre, Forgribelser paa Personer i samme Forhold som paa Ting

og Ejendom, og ikke faa svære og oprørende Misgjerninger. I den 2den Kolonne har der mest fundet Overgreb Sted paa Ejendommens Omraade, og de faa blodige Forbrydelser ere af temmelig almindelig Beskaffenhed. I 1ste Kolonne har der været Familiedisposition hos 19 af de 39 Patienter, omtrent i det almindelige Forhold altsaa: i 2den Kolonne kun hos 2 af 14 Patienter, et paaafaldende lavt Forhold, som ved et saa ringe Antal dog maaskee kunde være tilfældigt. Hos de allerfleste Patienter i 1ste Kolonne har Sygdommen faaet Lov til at udvikle sig uforstyrret, undertiden i et Tidsrum af flere Aar, indtil den indtraadte Konflikt med Loven har lagt Tilstanden klart for Dagen. Tilfældene ere derfor her saa godt som alle først komne til Anstalten paa et langt mere fremskredet Punkt af Sygdommen end i 2den Kolonne, hvor Sygdommen som oftest har været bemærket og har foranlediget Patienternes Indlæggelse i nogenlunde betimelig Tid, skjøndt der ikke ganske mangler Exempler paa, at man i Varetægtsarresterne temmelig længe har betragtet og behandlet Begyndelses-symptomerne som Simulationsforsøg. Som Følge heraf har Behandlingsresultatet været meget forskelligt i de to Grupper: af de 39 Patienter i Tabellens 1ste Kolonne har ikke mere end 2 (5,1 %) igjen kunnet afgaae som helbredede og 4 (10,2 %) som bedrede, hvorimod 7 af de 14 i 2den Kolonne (50 %) ere bortsendte som helbredede og 3 (21,3 %) som bedrede. Det fortjener iøvrigt her at bemærkes, at Forholdene i Varetægtsarresterne vistnok ofte, maaskee forholdsvis oftere end i Straffeanstalterne, begunstige Sindssygdommens Udvikling, idet der neppe i Reglen sørges behørigt for Arrestanternes Beskjæftigelse under den Isolation, som naturligvis kan være nødvendig, men som efter vor Retsplejes Former ogsaa jevnlig kommer til at udstrække sig over meget lange Tidsrum. De befinde sig da under Forhold, som ere vel skikkede til at fremavle Hallucinationer, der ikke altid bemærkes i Tide*).

Af Tabellens 53 Sindssyge, der alle indlagdes af Autoriteterne, dels til Observation, dels som farlige for det Offentlige, afgaves igjen efterhaanden til Arresterne eller Straffeanstalterne, hvorfra de vare indsendte, 6 (3 helbredede, 1 bedret, 2 uhelbredede), til De-

*) Undertiden hænder det forøvrigt ogsaa (jeg troer at kjende mere end eet Exempel derpaa), at dette uhyggelige Phænomen gjør en Forbryder ilde tilmode og bringer ham til en Tilstaaelse, som han bagefter fortryder og igjen søger at fragaae.

tentionsanstalten i Mariager 5 (1 bedret, 4 uhelbredede), til Sverrig 1 (uhelbredet), til Plejeanstalten i Viborg 8 (alle uhelbredede), til Forsørgelseskommunerne eller Familierne 18 (6 helbredede, 5 bedrede, 7 uhelbredede). 3 afgik ved Døden, og saaledes var der ved Udgangen af 1877 endnu 12 Patienter tilbage i Anstalten, som henherte til denne Kategori, nemlig:

- 5 Md. » Kv., som havde begaaet eller attenteret Drab,
 4 - 1 - som havde anstiftet Ildebrand, og
 2 - » - som havde begaaet Selvtægt eller anden Voldsomhed.

De fleste af disse havde dog forlængst ophørt at være farlige: adskillige af dem hørte endogsaa til Anstaltens flinkeste og mest betroede Arbejdere, skjøndt uskikkede til at færdes i Livet paa egen Haand. I det Hele maa det indrømmes, at skjøndt disse Patienter ikke sjældent have været af den Beskaffenhed, at man ved deres Anmeldelse nok kunde ønske Anstalten forskaanet for at modtage dem, er det dog kun ganske undtagelsesvis, at deres direkte eller indirekte Indflydelse paa Omgivelserne har været mere uheldig og foraarsaget større Vanskeligheder end Tilfældet ogsaa kan være med mange andre, hvis Forhold just ikke har givet Forargelse. En større Anstalt vil altid bedre end en lille kunne magte og neutralisere slige Elementer, naar de ikke ere talrigere end her: under de begrænsede Forhold her i Landet vilde det derfor neppe være rigtigt at udsondre de her omhandlede Sindssyge i en mindre Anstalt for sig, saaledes som man andetsteds har paatænkt og i England gennemført i stor Maalestok.

IX.

Sygdommens Varighed ved Indlæggelsen.

Der har ved Sindssygeanstalterne altid været lagt særdeles Vægt paa en betimelig Indsendelse af Patienterne, som væsentlig Betingelse for et heldigt Resultat af Behandlingen. Da den jydsk Anstalt ved sin Oprettelse udelukkende var bestemt for Helbredelige, var det desuden nødvendigt at fastsætte et bestemt Tidspunkt, efter hvilket Afvisning paa Grund af Uhelbredelighed kunde finde Sted med al den Sikkerhed mod Fejltagelser angaaende dette Punkt som Sagens Natur tillod; og i Betragtning af de Fordomme som, i det mindste saalænge Sagen endnu var ny, maatte befrygtes at ville afholde Mange fra at søge Anstaltens Hjælp i rette Tid, blev det tillige anseet for ønskeligt at optage Bestemmelser i Regulativet, sigtende til at befordre en betimelig Indlæggelse. Medens altsaa Sygdommens Varighed ud over et Tidsrum af 2 Aar blev vedtaget som almindeligt Uhelbredelighedskriterium der ordentligvis maatte udelukke fra Optagelse, og medens Betalingen i det Hele blev ansat temmelig lavt, endogsaa efter Pengenes Værdi for 25 Aar siden, blev der endnu ligesom sat en Præmie paa hurtig Indsendelse af Patienterne, i det der efter den badenske Anstalt Illenaus Forbillede indrømmedes fri Behandling i de første 3 Maaneder af Opholdet til alle Uformuende af tredje Forplejningsklasse, som indkom inden 2 Maaneder efter Sygdommens Begyndelse.

Ved Sygdommens Begyndelse er nu her forstaaet det Tidspunkt, da utvivlsomme mentale Abnormiteter, være sig i Gemytslivet eller i den intellektuelle Sphære, først have givet sig tilkjende, selv om de